

Zaak T-119/02

Royal Philips Electronics NV

tegen

Commissie van de Europese Gemeenschappen

„Mededinging— Concentraties— Ontvankelijkheid — Verbintenissen
aangegaan tijdens eerste onderzoeksfase — Ernstige twijfel over verenigbaarheid
met gemeenschappelijke markt — Gedeeltelijke verwijzing
naar nationale autoriteiten”

Arrest van het Gerecht (Derde kamer) van 3 april 2003 II-1442

Samenvatting van het arrest

1. *Mededinging — Concentraties — Onderzoek door Commissie — Vaststelling van beschikking waarbij verenigbaarheid van concentratie met gemeenschappelijke markt wordt vastgesteld zonder dat tweede fase is ingeleid — Voorwaarde — Ontbreken van ernstige twijfel — Verbintenissen van betrokken ondernemingen om aangemelde concentratie verenigbaar met gemeenschappelijke markt te maken — Economische beoordelingen — Beoordelingsmarge — Rechterlijke toetsing — Voorwerp — Ontbreken van kennelijke beoordelingsfout*
(Verordening nr. 4064/89 van de Raad, art. 6, lid 1)

2. *Procedure — Interventie — Middel dat door verzoeker niet is aangevoerd — Niet-ontvankelijkheid*
(Statuut-EG van het Hof van Justitie, art. 37, derde en vierde alinea; Reglement voor de procesvoering van het Gerecht, art. 116, lid 3)
3. *Procedure — Versnelde procedure — Inbehandelingneming van voor het eerst ter terechtzitting voorgedragen middel — Schending van rechten van verdediging*
(Reglement voor de procesvoering van het Gerecht, art. 76 bis en 116, lid 4)
4. *Mededinging — Concentraties — Beoordeling van verenigbaarheid met gemeenschappelijke markt — Verbintenissen van betrokken ondernemingen om aangemelde concentratie verenigbaar met gemeenschappelijke markt te maken — Noodzakelijke verenigbaarheid met artikel 81 EG — Verbintenis om merklicenties te verlenen met clausule die licentiehouders verplicht, verkoop te concentreren op grondgebied van lidstaat — Toelaatbaarheid*
(Art. 81, leden 1 en 3, EG; verordening nr. 4064/89 van de Raad, art. 2, lid 1)
5. *Mededinging — Concentraties — Administratieve procedure — Verbintenissen van betrokken ondernemingen — Wijzigingen meegedeeld na gestelde termijn — Gewijzigde verbintenissen door Commissie in aanmerking genomen om verenigbaarheid van concentratie met gemeenschappelijke markt vast te stellen — Toelaatbaarheid — Voorwaarden*
(Verordening nr. 447/98 van de Commissie, art. 18, lid 1; mededeling van de Commissie betreffende op grond van verordeningen nrs. 4064/89 en 447/98 aanvaardbare corrigerende maatregelen, punt 37)
6. *Beroep tot nietigverklaring — Natuurlijke of rechtspersonen — Handelingen die hen rechtstreeks raken — Beschikking tot verwijzing van onderzoek van concentratie naar bevoegde autoriteiten van lidstaat — Derde onderneming*
(Art. 230, vierde alinea, EG; verordening nr. 4064/89 van de Raad, art. 9, lid 3)
7. *Beroep tot nietigverklaring — Natuurlijke of rechtspersonen — Handelingen die hen individueel raken — Beschikking tot verwijzing van onderzoek van concentratie naar bevoegde autoriteiten van lidstaat — Derde onderneming*
(Art. 230, vierde alinea, EG; verordening nr. 4064/89 van de Raad, art. 9, lid 3)
8. *Mededinging — Concentraties — Onderzoek door Commissie — Verwijzing van onderzoek van concentratie naar bevoegde autoriteiten van lidstaat — Voorwaarden — Rechterlijke toetsing — Omvang*
(Verordening nr. 4064/89 van de Raad, art. 9, lid 2, sub a)

9. *Mededinging — Concentraties — Onderzoek door Commissie — Beschikking tot verwijzing van onderzoek van concentratie naar bevoegde autoriteiten van lidstaat — Beoordelingsvrijheid van Commissie — Rechterlijke toetsing — Grenzen*
(Verordening nr. 4064/89 van de Raad, art. 9, lid 3)
10. *Mededinging — Concentraties — Onderzoek door Commissie — Beschikking tot verwijzing van onderzoek van concentratie naar bevoegde autoriteiten van lidstaat — Voorwaarden — Risico van gesplitst onderzoek van één concentratie — Geen invloed*
(Verordening nr. 4064/89 van de Raad, art. 9, leden 2 en 3)
11. *Mededinging — Concentraties — Verwijzing van onderzoek van concentratie naar bevoegde autoriteiten van lidstaat — Verplichtingen van die autoriteiten — Grenzen*
(Art. 10 EG; verordening nr. 4064/89 van de Raad, art. 9)
12. *Mededinging — Concentraties — Verwijzing van onderzoek van concentratie naar bevoegde autoriteiten van lidstaat — Gevolgen — Uitsluitend nationale autoriteiten bevoegd om zich over concentratie uit te spreken — Ontbreken van mogelijkheid voor Commissie om nationale autoriteiten te verbinden met betrekking tot grond van zaak*
(Verordening nr. 4064/89 van de Raad, art. 9, leden 2 en 3)
13. *Handelingen van de instellingen — Motivering — Verplichting — Omvang — Beschikking tot verwijzing van onderzoek van concentratie naar bevoegde autoriteiten van lidstaat*
(Art. 253 EG; verordening nr. 4064/89 van de Raad, art. 9, leden 2, sub a, en 3)

1. Hoewel de Commissie in geval van ernstige twijfel over de verenigbaarheid van een concentratie met de gemeenschappelijke markt geen enkele discretionaire bevoegdheid heeft met betrekking tot de inleiding van de tweede fase, beschikt zij toch over een bepaalde beoordelingsmarge bij de vaststelling en het onderzoek van de omstandigheden van de zaak, teneinde uit te maken of deze ernstige twijfel doen rijzen, dan wel, wanneer verbintenissen zijn voorgesteld, aanleiding voor dergelijke twijfel blijven geven. Hoewel „ernstige twijfel” een objectief begrip is, noopt het onderzoek naar het bestaan ervan de Commissie noodzakelijkerwijs tot ingewikkelde economische beoordelingen, met name wanneer zij moet beoordelen of de door de

partijen bij de concentratie voorgestelde verbintenissen volstaan om de ernstige twijfel weg te nemen.

Wanneer de gemeenschapsrechter moet onderzoeken of dergelijke verbintenissen, gelet op de inhoud en de strekking ervan, de Commissie in staat stelden

een goedkeuringsbeschikking te geven zonder de tweede fase in te leiden, moet hij derhalve nagaan of de Commissie zich zonder een kennelijke beoordelingsfout te maken op het standpunt kon stellen dat deze verbintenissen een rechtstreeks en toereikend antwoord vormden dat de gerezen ernstige twijfel duidelijk kon wegnemen.

middel moet niet-ontvankelijk worden verklaard.

(cf. punten 203-204, 212-213)

(cf. punten 77, 80)

2. Artikel 37, derde alinea, van het Statuut-EG van het Hof van Justitie en artikel 116, lid 3, van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht verzetten zich er weliswaar niet tegen dat de interveniënt nieuwe argumenten aanvoert of andere argumenten dan de partij die hij ondersteunt, daar hij zijn betoog anders zou moeten beperken tot een herhaling van de in het verzoekschrift aangevoerde argumenten, doch staan hem niet toe het in het verzoekschrift omschreven kader van het geding te wijzigen of te verdraaien door nieuwe middelen aan te voeren. Een interveniënt, die volgens artikel 116, lid 3, van het Reglement voor de procesvoering het geding moet aanvaarden in de stand op het ogenblik van tussenkomst, en wiens conclusies in het verzoek tot tussenkomst volgens artikel 37, vierde alinea, van het Statuut slechts kunnen strekken tot ondersteuning van de conclusies van een der partijen, is dan ook niet bevoegd een middel aan te voeren dat niet is aangevoerd door de verzoeker. Een dergelijk

3. Wanneer in een versnelde procedure op grond van artikel 76 bis van het Reglement voor de procesvoering van het Gerecht een middel niet overeenkomstig de tweede alinea van deze bepaling was opgenomen in de memorie in interventie in de zin van artikel 116, lid 4, van het Reglement, en noodzakelijkerwijs en onvermijdelijk voor het eerst ter terechtzitting voor de rechter werd voorgedragen, kan het een aantasting vormen van het recht van de wederpartij om, overeenkomstig het beginsel van hoor en wederhoor, ter zake een nuttig standpunt in te nemen. Indien de rechter een dergelijk middel wél in behandeling zou nemen, en eventueel gegrond zou verklaren, zou dit kunnen leiden tot een schending van de rechten van de verdediging tijdens de procedure in rechte.

(cf. punt 205)

4. De Commissie kan bij de toepassing van verordening nr. 4064/89 geen verbintenissen aanvaarden die in strijd zijn met de mededingingsregels van het Verdrag omdat zij de handhaving of ontwikkeling van een daadwerkelijke mededinging op de gemeenschappelijke

markt aantasten. In deze context dient de Commissie de verenigbaarheid van deze verbintenissen met name te toetsen aan de criteria van artikel 81, leden 1 en 3, EG.

Een clause die in het kader van een door de partijen bij een concentratie aangegane verbintenis om merklicenties te verlenen, een licentiehouder ertoe verplicht zich bij de verkoop van producten die onder de licentie vallen, te concentreren op zijn eigen grondgebied, heeft in beginsel niet tot doel, noch tot gevolg dat de mededinging wordt beperkt in de zin van artikel 81, lid 1, EG. Zelfs indien zij aldus zou moeten worden uitgelegd dat zij licentiehouders verbiedt om producten met het betrokken merk uit te voeren naar andere lidstaten, zou zij de mededinging op de betrokken markten in de Gemeenschap niet merkbaar kunnen beperken of de handel tussen de lidstaten niet merkbaar ongunstig kunnen beïnvloeden in de zin van die bepaling, wanneer duidelijk is dat de betrokken productmarkten een nationale dimensie hebben en noemenswaardige parallelhandel ontbreekt.

gen, de termijnen en het horen van betrokkenen en derden overeenkomstig verordening nr. 4064/89 betreffende de controle op concentraties van ondernemingen moet aldus worden uitgelegd dat hoewel partijen bij een concentratie de Commissie er niet toe kunnen verplichten rekening te houden met (gewijzigde) verbintenissen die zijn ingediend na de daarin gestelde termijn van drie weken, het daarentegen voor de Commissie wel mogelijk moet zijn om, indien zij meent over voldoende tijd te beschikken om ze te beoordelen, de concentratie op basis van deze verbintenissen goed te keuren, zelfs wanneer de wijzigingen na die termijn zijn ingediend.

De inaanmerkingneming van na die termijn ingediende wijzigingen is ook in overeenstemming met de mededeling betreffende op grond van de verordeningen nrs. 4064/89 en 447/98 aanvaardbare corrigerende maatregelen, die de Commissie heeft vastgesteld en waaraan zij is gebonden voorzover deze niet afwijkt van het Verdrag en van verordening nr. 4064/89, wanneer die wijzigingen kunnen worden aangemerkt als beperkte wijzigingen in de zin van punt 37 van die mededeling.

(cf. punten 235, 239, 242, 249)

(cf. punten 216-218)

5. Artikel 18, lid 1, van verordening nr. 447/98 betreffende de aanmeldin-

6. Een natuurlijke of rechtspersoon wordt door een communautaire handeling slechts rechtstreeks geraakt in de zin van artikel 230 EG wanneer deze handeling rechtstreeks gevolgen heeft voor zijn rechtspositie en de uitvoering

ervan zuiver automatisch is en voortvloeit uit de gemeenschapsregeling als zodanig, zonder toepassing van nadere uitvoeringsbepalingen.

Een beschikking tot verwijzing van het onderzoek van een concentratie naar de bevoegde autoriteiten van een lidstaat die de Commissie vaststelt op grond van artikel 9, lid 3, van verordening nr. 4064/89 betreffende de controle op concentraties van ondernemingen, beoogt niet het geven van een beslissing over de gevolgen voor de betrokken markten van de concentratie die het voorwerp vormt van de verwijzing, maar het overdragen van de verantwoordelijkheid voor het onderzoek van bepaalde aspecten van deze concentratie aan de nationale autoriteiten die om de verwijzing hebben verzocht teneinde overeenkomstig hun nationale mededingingsrecht te beslissen.

Aangezien deze verwijzingsbeschikking tot gevolg heeft dat een derde onderneming de mogelijkheid wordt ontnomen om de Commissie de wettigheid van de betrokken concentratie te laten toetsen in het licht van verordening nr. 4064/89, de in deze verordening bedoelde procedurele rechten voor derden, alsmede de rechtsbescherming waarin het Verdrag voorziet, kan zij de rechtspositie van deze derde evenwel beïnvloeden.

7. Personen die niet de adressaten van een beschikking zijn, kunnen slechts stellen individueel te worden geraakt in de zin van artikel 230 EG, indien de beschikking hen treft op grond van bepaalde bijzondere hoedanigheden of van een feitelijke situatie die hen ten opzichte van ieder ander karakteriseert en hen derhalve individualiseert op soortgelijke wijze als de adreessaat.

Wanneer bij de toepassing van verordening nr. 4064/89 betreffende de controle op concentraties van ondernemingen een derde onderneming, die als voornaamste concurrent van de partijen bij de concentratie met wiens positie de Commissie in de administratieve procedure rekening heeft gehouden en op grond van haar deelname aan die procedure, werd geacht individueel te zijn geraakt door een beschikking van de Commissie waarbij de concentratie verenigbaar met de gemeenschappelijke markt is verklaard, moet zij ook worden geacht individueel te zijn geraakt door de beschikking tot verwijzing van het onderzoek van de concentratie naar de bevoegde autoriteiten van een lidstaat, aangezien die beschikking haar de mogelijkheid ontnemt om voor de gemeenschapsrechter op te komen tegen een beoordeling die zij zonder de verwijzing had kunnen aanvechten.

(cf. punten 272, 280, 286)

(cf. punten 291-292, 297)

8. Uit artikel 9, lid 2, sub a, van verordening nr. 4064/89 blijkt dat voor verwijzing van een concentratie op basis van die bepaling cumulatief aan twee voorwaarden moet zijn voldaan. Ten eerste moet de concentratie een machtspositie dreigen te doen ontstaan of te versterken waardoor de daadwerkelijke mededinging op een markt in de betrokken lidstaat aanzienlijk zal worden belemmerd. Ten tweede dient deze markt alle kenmerken te vertonen van een afzonderlijke markt.

tens artikel 9, lid 3, eerste alinea, van verordening nr. 4064/89 naar de bevoegde autoriteiten van een lidstaat te verwijzen, toch is deze beoordelingsvrijheid niet onbegrensd. De Commissie mag immers niet tot verwijzing overgaan wanneer bij het onderzoek van het door de betrokken lidstaat ingediende verwijzingsverzoek uit een samenstel van duidelijke en overeenstemmende aanwijzingen blijkt, dat een verwijzing de daadwerkelijke mededinging op de betrokken markt niet kan handhaven of herstellen.

Die voorwaarden hebben een rechtskarakter en moeten worden uitgelegd aan de hand van objectieve elementen. De vraag of een concentratie al dan niet binnen de werkingssfeer van artikel 9, lid 2, sub a, van de verordening valt, moet door de gemeenschapsrechter dan ook in volle omvang worden getoetst, met inachtneming van zowel de concrete omstandigheden van het hem voorgelegde geschil als het technische of ingewikkelde karakter van de beoordeling van de Commissie.

De desbetreffende toetsing door de gemeenschapsrechter is een marginale toetsing die, gelet op het bepaalde in artikel 9, leden 3 en 8, van verordening nr. 4064/89, zich dient te beperken tot het onderzoek of de Commissie zonder een kennelijke beoordelingsfout te maken op het tijdstip van de vaststelling van de beschikking tot het oordeel kon komen dat verwijzing naar de nationale mededingingsautoriteiten handhaving of herstel van de daadwerkelijke mededinging op de betrokken markten mogelijk zou kunnen maken, zodat zij de zaak niet zelf behoefde te behandelen.

(cf. punten 326-327)

(cf. punten 342-344, 346)

9. Al beschikt de Commissie over een ruime beoordelingsvrijheid om het onderzoek van een concentratie krachtens

10. De Commissie mag aannemen dat verwijzing van het onderzoek van een

concentratie naar de bevoegde nationale autoriteiten van een lidstaat op grond van artikel 9, lid 3, van verordening nr. 4064/89 het mogelijk maakt de daadwerkelijke mededinging op de betrokken markten te handhaven of te herstellen wanneer de betrokken lidstaat specifieke regelgeving kent voor de controle op concentraties, alsmede gespecialiseerde organen om deze regelgeving uit te voeren onder toezicht van de nationale rechter, en de nationale autoriteiten in hun verwijzingsverzoek de mededingingsproblemen als gevolg van de concentratie op de betrokken markten nauwkeurig hebben aangeduid.

Al moeten de verwijzingsvoorwaarden van artikel 9, lid 2, sub a en b, van de verordening restrictief worden uitgelegd, zodat de verwijzingen van concentraties met een communautaire dimensie naar de nationale autoriteiten beperkt blijven tot uitzonderlijke gevallen, toch kan het risico dat concentraties met een communautaire dimensie in een groot aantal gevallen het voorwerp zullen vormen van een gesplitst onderzoek, waardoor afbreuk wordt gedaan aan het „één-loket”-beginsel, niet aan een dergelijke verwijzingsbeschikking in de weg staan. Een dergelijk risico is namelijk inherent aan de verwijzingsprocedure zoals die thans in verordening nr. 4064/89 is geregeld. Het staat niet aan de gemeenschapsrechter, zelfs niet in het kader van het onderzoek naar de uitoefening van de discretionaire bevoegdheid die de Commissie aan artikel 9, lid 3, eerste alinea, van de verordening ontleent, om in de plaats van de gemeen-

schapswetgever mogelijke lacunes in het verwijzingssysteem van artikel 9 van deze verordening aan te vullen.

(cf. punten 347-349, 354-356)

11. De nationale autoriteiten waaraan de Commissie de beslissing over de verenigbaarheid van een concentratie met de gemeenschappelijke markt heeft toevertrouwd, dienen de verplichtingen van artikel 9 van verordening nr. 4064/89 na te komen en ingevolge artikel 10 EG alle maatregelen te treffen welke geschikt zijn om de nakoming van de uit het Verdrag of uit de handelingen van de instellingen voortvloeiende verplichtingen te verzekeren, en zich te onthouden van alle maatregelen welke de verwezenlijking van de doelstellingen van het Verdrag in gevaar kunnen brengen. Voorzover zij deze verplichtingen nakomen, zijn zij evenwel vrij om op basis van een eigen onderzoek overeenkomstig hun nationale mededingingsrecht te beslissen over de naar hen verwezen concentratie.

(cf. punten 369-371)

12. Voor de vaststelling van een verwijzingsbeschikking op grond van artikel 9 van verordening nr. 4064/89 is de Commissie niet verplicht om ter voor-

koming van tegenstrijdige beslissingen, vooraf de nationale mededingingsautoriteiten te raadplegen of om voor de niet verwezen aspecten van de concentratie tot de tweede fase over te gaan, enkel om de mogelijkheid van samenwerking met de nationale mededingingsautoriteiten in stand te houden. De verwijzingsbeschikking sluit immers de procedure van verordening nr. 4064/89, wat de verwezen aspecten van de concentratie betreft, af en draagt de uitsluitende bevoegdheid voor het onderzoek daarvan over aan de nationale mededingingsautoriteiten, die overeenkomstig hun nationale mededingingsrecht beslissen, zodat de Commissie niet meer bevoegd is om deze aspecten zelf te behandelen. Derhalve kan haar niet worden toegestaan om in het besluitvormingsproces van de nationale mededingingsautoriteiten te interveniëren, ook al zou zij voor de niet verwezen aspecten van de concentratie wél tot de tweede fase overgaan.

De Commissie kan dan ook bij de beoordeling van de in artikel 9, lid 2, sub a, van de verordening neergelegde verwijzingsvoorwaarden geen onderzoek naar de verenigbaarheid van de concentratie verrichten waardoor de betrokken nationale autoriteiten in hun materiële toetsing van de zaak gebonden zouden worden. Daarmee zou zij artikel 9, lid 3, eerste alinea, sub b, van de verordening zijn inhoud ontnemen. Zij dient enkel vast te stellen of, bij een prima facie beoordeling van de gegevens waarover zij

beschikt op het tijdstip van de beoordeling van de gegrondheid van het verwijzingsverzoek, de concentratie die het voorwerp vormt van het verwijzingsverzoek, een machtspositie dreigt te doen ontstaan of te versterken. Het gevaar dat de beslissing van de nationale autoriteiten tegenstrijdig of zelfs onverenigbaar is met de beschikking van de Commissie, is inherent aan het systeem van verwijzingen dat is ingesteld bij artikel 9 van verordening nr. 4064/89.

(cf. punten 372-373, 377, 381)

13. Een krachtens artikel 9, lid 2, sub a, van verordening nr. 4064/89 vastgestelde beschikking tot verwijzing van het onderzoek van een concentratie naar de bevoegde autoriteiten van een lidstaat voldoet aan de verplichting van artikel 253 EG wanneer zij een toereikende en relevante uiteenzetting bevat van de omstandigheden op grond waarvan is aanvaard dat een machtspositie dreigt te ontstaan of te worden versterkt waardoor de daadwerkelijke mededinging op een markt in de betrokken lidstaat aanzienlijk zal worden belemmerd, en dat er sprake is van een afzonderlijke markt.

(cf. punt 395)